

BİRKAÇ ÖRNEK ÇERÇEVESİNDE İÇ GÖÇLERİN AĞIZLARA ETKİSİ

Mehmet AYDIN*

ÖZET

Bu çalışmada iki somut örnek çerçevesinde Türkiye Türkçesi ağızlarıyla iç göç arasındaki ilişki tartışılmıştır. Aybastı yöresinden 1950’li yıllarda özellikle tarıma uygun alanlara göçler olmuştur. Aynı ailenin bir ferdi Samsun’un Çarşamba ilçesine giderken, bir başkası Tokat’ın Niksar ilçesine gitmiş ve orada yerleşmiştir. Çarşamba’ya yerleşen hanım 50 yıl orada yaşamıştır. Niksar’a yerleşen ağabey de o kadar yıl bu ilçede yaşamıştır. İkisi de gittikleri yörede kendi ağızlarının konuşuru olarak kaldıklarını düşündükleri halde, özellikle hanımın ağızında Çarşamba ağızıyla ilgili yeni unsurlara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağızlar, içgöç, ağızlar arasındaki ilişkiler.

THE EFFECTS OF DOMESTIC MIGRATION ON DIALECTS IN A FEW EXAMLES

ABSTRACT

In this study the relationship between Türkiye Turkish and domestic migrations has been discussed within the framework of the two specific examples. From Aybastı in 1950 especially to the areas especially appropriate for farming did same migration take place. Whereas one member of the same family migrated to Çarşamba –the town Samsun, the other went to Niksar the town of Tokat and settled there. The women who went to Çarşamba lived there for 50 years. The older brother who moved to Niksar also lived for 50 years there. Although both of them thought that they preserved their own dialects, it has been found some new words in the dialect of the woman who moved to Çarşamba.

Keywords: Dialects, domestic migration, the relation between Dialects.

1. Giriş

Göç kelimesi *Türkçe Sözlük*’te “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” biçiminde tanımlanmıştır.

Göç kavramı, nüfusun birey, aile ya da topluluk biçiminde yaşadığı yeri doğal veya doğal olmayan etkenlere dayalı olarak yer değiştirmesi şeklinde de tanımlanabilir. “Göçler, genellikle iç göç ve dış göç diye ikiye ayrılır. İç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde yapılan göçlerdir” (İpek 2006: 17).

Türkiye’de en yaygın iç göç türü, kırsal yerleşim alanlarından kentsel yerleşim alanlarına doğru gerçekleşen iç göç hareketleridir. “Göçle ilgili çok sayıda eski kuram *itme* ve *çekme* etmenlerine odaklanmıştır” (Giddens 2008: 570). ‘*İtme*’ nüfusun yaşadığı kırsal yerleşim alanlarının göçe yol açan, göçü doğuran şartlarıdır. Toprak yetersizliği, geçim

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: mehmeta@omu.edu.tr

sıkıntısı, nüfus artışı, gelenek ve törelerin baskısı, sosyo-kültürel etkenler vb. kırsal yerleşim alanlarının nüfusu iten etkenleridir” (Gürbüz 2006: 211). “Bunun tersine ‘çekme etmenleri’ gidilen yerlerin göçmenleri çeken özellikleridir; örneğin gelişen emek pazarı, daha iyi yaşama koşulları ve düşük nüfus yoğunluğu başka bölgelerdeki göçmenleri çekebilmektedir” (Giddens 2008: 570).

Bildirimde üzerinde doktora çalışması yaptığım *Aybastı Ağzı* bağlamında iç göç olgusuna bakarak bunun ağızlara etkisini anlamaya çalışacağım.¹

“Ağz çalışmaları geniş ve dar sahada olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Benim üzerinde çalıştığım yöre, daha önce yapılan bu tür çalışmalar dikkate alındığında dar bir saha olarak nitelendirilebilir.

Üzerinde çalıştığım saha Tokat’la Ordu ili ağızları arasında küçük bir geçiş ve sınır bölgesi oluşturuyor. Bu çalışma, Canik dağlarının kuzey amacında, Bolaman çayının iki kolundan birinin yukarı vadisinde 508 km²’lik bir alanda kurulu Aybastı ve Kabataş ilçeleriyle köylerinin ağızlarının incelenmesini kapsar.

Ben Aybastı ağzı üzerine çalışmaya başladıktan sonra 1990 yılında çıkarılan 3644 sayılı kanunla Aybastı’ya bağlı bir belde olan Kabataş ilçe olmuştur” (Aydın 2002: VII).

Aybastı ve Kabataş’ta hızlı nüfus artışı ve arazilerin parçalanarak küçülmesi bölge insanını göçe yöneltmiştir. (Aydın 2002: 5). “Ordu ilinden dışarıya doğru göçler başlangıçta tarım sahaları istikametine yönelmiştir. Samsun’un Terme, Çarşamba ve Bafra ovaları, Tokat’ın Niksar ovası; Sakarya, Düzce ve Hendek başlangıçta sürekli yerleşim için tercih edilen yerlerdir. Ayrıca İstanbul büyük bir iş merkezi olarak daima daha fazla nüfusu çekmiştir” (Çebi 1967: 11).

Aybastı yöresinden 1950’li yıllarda özellikle Samsun’un Çarşamba ovası ile Niksar’a gerek grup, gerekse aile göçleri olmuştur. 1950’li yıllarda Aybastı’dan Çarşamba ve Bafra ovasına gidenlerin neredeyse tamamı köy yerleşmelerini tercih etmişler ve burada tarımla uğraşmışlardır. Ancak Bafra’ya Aybastı’dan gidenler Çarşamba’dakilerden çok daha küçük bir grup olduğu için yöre halkıyla kaynaşmışlardır. Çarşamba’daki Aybastılılar büyük bir grup olarak belli bir bölgeye yerleşmişlerdir. Çarşamba’nın Hürriyet Beldesi Belediye Başkanlığını iki dönem Aybastı kökenli Hamdi Topuzoğlu yapmıştır. Ayrıca yöredeki köylerde muhtarlık yapmış olan Aybastılılar da vardır.

Bir yandan da Çarşamba’ya yerleşen Aybastılılar memleketleriyle bağlarını hiçbir zaman büsbütün koparmamış, ayrıldıkları yere gidip gelmeye devam etmişlerdir. Bunda elbette iki yöre arasında ulaşımın kolay gerçekleştirilebilmesinin de payı vardır.

Niksar’a yerleşen Aybastılıların durumu farklıdır. 1950’li yıllarda Aybastı’dan bir grup aile Niksar’a yerleşmiştir. Niksar’a gelen Aybastılılar yerleşim alanı olarak ilçe merkezini seçmişler ve sandıkçılık yapmışlardır. Sandıkçı (yöredeki söyleyişle *sanduhcu*) meslek adının Niksar’da kazandığı anlamlardan biri de “Aybastılı” olmuştur. Onlar, Niksar’da o yıllarda bol olan ceviz ağaçlarından Niksarlı gelinler için ceviz kerestesinden çeyiz sandıkları yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Ayrıca halk arasında *sanduhcu* falan, *sanduhcu* filan olarak tanınmışlardır.

¹ Ben, 1992 yılında *Aybastı Ağzı* üzerine yaptığım doktora teziyle Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde doktoramı tamamladım. Bu çalışmam üzerinde yaptığım değişikliklerle 2002’de Türk Dil Kurumunca yayımlandı.

Niksar'da Aybastılılar dışında Ordu'nun öbür ilçeleri Akkuş'tan, Korgan'dan ve Mesudiye'den gelenler de vardır. Ancak bunlar arasında bugün Niksar ovasında tarımla uğraşan pek az aile kalabilmiştir.² Başlangıçta ovaya yerleşen, ovadan toprak satın alanlar da son yıllarda buradaki topraklarını satarak Niksar'dan ayrılmışlardır.

Reşadiye, Aybastı'ya Niksar'dan yakın olduğu halde bu yöreye bir grup göçü olmamıştır. Çok seyrek kız alıp vermeler olmuştur. Bunda elbette Reşadiye'nin Niksar gibi bir çekme gücünün olmayışının da etkisi vardır.

Acaba Aybastı'dan Çarşamba'ya, Bafra'ya, Niksar'a gidenler, buraların yerli halkınca nasıl karşılanmışlardır? Bu da önemli bir sorundur. Burada şunu da göz önünde tutmak gerekir. Aybastı'dan Çarşamba'ya gidenler, Aybastı'daki köylerinden genellikle mısır kırmak (<mısır gırmah)³ için daha önce mevsimlik işçi olarak gittikleri, dolayısıyla tanıdıkları köylere gelip yerleşmişlerdir. Yani göç, bir köyden, daha verimli toprakları olan bir başka köye olmuştur. Dolayısıyla çok büyük sorunlar yaşanmamıştır. Çarşamba, Aybastılılar ve Aybastı'dan göçenler açısından aşağıdır (<aşşā). Bu aşağılık daha iyi yaşama, şartları, daha verimli arazi anlamına gelir. Aşağıda olan, yani denize daha yakın olan daha iyi yaşama şartlarına kavuşmuştur. Çarşamba'dan Aybastı'ya gelen boş gelmez. Çarşamba'dan Aybastı'ya gelen, Çarşamba'da yetişen, ama Aybastı'da yetişmeyen kavun, karpuz, domates ve biber gibi ürünlerle gelir.

Ancak Niksar'a göç, Aybastı'nın herhangi bir köyünden ilçe merkezine olmuştur. Buradaki Aybastılılar, Niksar'ın kentli yerlilerinden ikinci sınıf insan muamelesi görmüşler, onlarla hiçbir zaman pek temas edemeden yan yana yaşamışlardır. Aybastı'dan gelenlerin Niksar'ın köylerinden gelip şehir merkezine yerleşenlerle ilişkileri olmuştur. Dolayısıyla onlar da kendilerini dışlanmış hissederek aralarındaki bağı hiç koparmadan bir bakıma *öteki* olarak ayakta kalmaya çalışmışlardır. Amcama Niksar'daki ilk kerpiç evini yaparken öbür Aybastılı sandıkçılar imece usulü ile hiçbir maddî karşılık beklemeden yardım etmişlerdir.

Bu çalışmanın konusu bir bakıma göçün kültürel yanıyla ilişkilidir. Üzerinde çalıştığım Aybastı ağzı ile ilgili metinleri Aybastı ve Kabataş'tan derledim. Bugün bakışımı Aybastı ve Kabataş'tan göç yoluyla ayrılarak başka yerlere yerleşenlere yöneltiyorum. Aybastı ağzıyla ilgili metinler, Aybastı'dan başka yerden derlenemez mi? Söz gelimi İstanbul'da Aybastılıların yoğun olarak yaşadıkları yerler vardır. Buralardan da Aybastı ağzı ile ilgili metin derlenebilir, veri toplanabilir.

2. Göçmenler Ağızlarını Nasıl Taşır?

Bir dilbilim terimi olarak ağız “bir dilin veya lehçesinin sınırları içinde belli bölge veya topluluklara özgü sözlü anlatım yollarının tümü” biçiminde tanımlanabilir (Gemalmaz 1999: 4). Belli bir bölgede yaşayanlar sözlü iletişim aracı olarak o bölgenin ağızını konuşurlar. “Dil, varlığımızın var olmasını, ortaya çıkmasını, keşfedilmesini, gerçekleşmesini ve sürdürülmesini mümkün kılan şeydir” (Chambres 2005: 169). Dil ile kimlik arasında da ilişki kurulur. Elbette bir ağız da konuşurlarının kimliğinin önemli bir parçasıdır. Bir ağız belli bir topluluğu öbür topluluktan ayırmaya yarayabilir.

Aybastı'dan Çarşamba'ya, Niksar'a, Bafra'ya gidenler hangi ağzı konuşmuşlardır? Bir birey, bir aile veya bir topluluk birbirine yakın ağızların konuşulduğu bir yerleşimden

² Burada Yolkonaklı büyük toprak sahiplerinin küçük arazi sahiplerine yönelik tacizlerinden de söz etmek gerekir.

³ Çarşamba ağzındaki *mısır gırmah* fiilinin Aybastı ağzındaki tam eşdeğeri *darı dérmek* fiilidir. Aybastı *darı déren* Çarşamba *mısır gırar*.

öbürüne de birbirine uzak ağızların konuşulduğu bir yerleşimden başka bir yerleşime de göç edebilir. İki durumda da ağızlar arasındaki ilişkinin farklı işleyeceği varsayılabilir. Ayrıca göç eden topluluğun büyük ya da küçük oluşu da önemlidir.

Aybastı ağzına, Çarşamba ağzı mı, yoksa Niksar ağzı mı daha yakındır? Leylâ Karahan, Ordu ağzını (Mesudiye hariç), Sinop (Boyabat hariç), Samsun (Havza, Lâdik hariç), Giresun (Şebinkarahisar, Alucra hariç), Şalpazarı ağızları ile birlikte Batı Grubu Ağızları içinde V. (alt) Grup olarak; Tokat ağzını da Havza, Lâdik (Samsun), Amasya, Sivas (Şarkışla, Gemerek hariç), Mesudiye (Ordu), Şebinkarahisar, Alucra (Giresun), Malatya merkez, Hekimhan, Arapkir ağızları ile VI grup olarak düşünmüştür (Karahan 1996: 117).

Bu sınıflandırmaya göre Aybastı ağzı, Çarşamba ağzına Tokat ağzından daha yakın gözüküyor. Ben Aybastı ağzının özellikle Başçiftlik, Reşadiye ve Niksar ağızlarına Çarşamba ağzından daha yakın olduğunu düşünüyorum. Bu yöreleri Necati Demir II. Ağız yöresi olarak değerlendirmiştir (Demir 2006: 67).

Hem kelime başındaki ön damak ünsüzü *k-* hem de art damak ünsüzü *ğ-* bu ağızlarda tonlulaşıp *g-* ve *ğ-* olmuştur.

Kelime içinde ve sonunda *ğ-> h-* sızıcılaşması yaygın olarak görülür.

Şimdiki zaman çekimi açısından da Aybastı (1. tekil şahıs *-ıyom, -ıyam, -ıyem, -3.* tekil şahıs *ıyo, -ıya, -ıye, 1. çoğul şahıs -ıyoh*) bu ağızlara Çarşamba ağzından daha yakındır.

Bu bağlamda kendi yakınlarımdan iki aile ile bu çalışma için görüştüm. İlk görüştüğüm amcamla eşidir. Amcam eşi ve iki çocuğuyla 1955 yılında Tokat'ın Niksar ilçesine göçmüş ve 1973 yılına kadar sandıkçılık yaparak ailesinin geçimini sağlamıştır. 1973 yılında bir örgü atölyesine ortak olmuş ve sonra bu örgü atölyesini devralıp 1997 yılına kadar örgücülük yapmıştır.

Öbür yakınım halamdır. Halam, kendisinden yaşça küçük birine nişanlıken önce kocaya kaçmış ardından eşiyle birlikte Çarşamba'nın Karamustafalı köyüne yerleşmiştir. Onlar da Çarşamba'ya tek bir aile olarak değil, bir topluluk olarak yerleşmişler ve burada tarımla uğraşmışlardır. Burada Çarşambalılardan çok, Aybastı'dan birlikte geldikleri yakınlarıyla komşuluk yapmışlardır.

Bu çalışma için amcamla halamdan sesli kayıt yöntemiyle birer metin derledim. Bu metinlerdeki verileri daha önce Aybastı ağzından derlediğim metinlerle karşılaştırdım.

Amcam ve halam Aybastı'dan yıllar önce koptukları halde Aybastı ağzında kopmamışlar, konuştukları ağzı bırakıp başka bir ağza geçmemişlerdir. İkisi de saf Aybastı ağzı özelliği sayılabilecek olumsuz *değil* (<d; óul /dól) biçimini bırakmışlardır.

Ancak halamdan derlediğim metinde doğrudan doğruya Çarşamba ağzıyla ilgili ögeler vardı. Bu ögeleri ses, biçim ve söz varlığı ile ilgili ögeler olarak sınıflandırmak da mümkündür. Bunlardan söz varlığıyla ilgili ögeler dikkat çekicidir. Patlatılmış mısır için *çıtlah* (<çıtlak) Çarşamba ağzıyla ilgili bir öge olarak düşünülebilir. Aybastı ağzında patlatılmış mısır için *potlah*⁴ kelimesi yaygın olarak kullanılır. Manda yavrusu Aybastı ağzında *balah* olduğu halde halam Çarşamba ağzındaki *palazı* kullanmıştır. Bundan başka ottan ve kamıştan kulübe için *pasga* (*paska*) sözü de Aybastı ağzında yoktur. Tietze bu kelimeyi Anadolu ağızlarındaki Slavca ögeler arasında saymıştır. (Tietze 1999: 24 / 158).

⁴Bu veri *potlah* biçimiyle *Derleme Sözlüğü*'nde yer almıyor. Ben de bu veriyi yaptığım derlemeler sırasında kaçırmışım.

Uwe Bläsing, *pasga* (<pasqa) kelimesinin kökeninin Abhazca olduğunu belirlemiştir (2006: 137).

Amcam da halam da hâlâ Aybastı ağızı konuştuklarını düşünüyor ve bununla da gururlanıyorlar. Hatta halam böyle konuştuğu için kendisine güldüklerini de anlattı. Amcamın Aybastı ağızı ile Niksar ağızı arasındaki farklar konusunda fikri de vardı.

SONUÇ

Bu çalışmada yalnız iki metinden yola çıkarak iç göçlerle ağızlar arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır. Belli bir ağız konuşanlar, memleketlerinden ayrıldıkları kadar kolay bir şekilde konuştukları ağız bırakamıyor. Başka örnekler çerçevesinde de bu olguyu araştırmak gerekir.

Bu çalışmanın sonuçlarından biri de amcamın göç ettiği yörenin ağızına kayıtsız kalışıdır. O hiçbir zaman Niksarlı olmamış ve bunun için ağız bağlamında hiçbir çabası olmamıştır. Ancak aynı kayıtsızlıktan halam da söz edilemez. Halam artık ağız açısından da Aybastılı olduğu kadar Çarşambalı sayılabilir.⁵ O bir bakıma belki hayatını daha kolaylaştıracağını düşünerek Çarşamba ile uyumu ve bütünleşmeyi seçmiştir. Bu, onun Aybastı'dan büsbütün koptuğu anlamına da gelmez.

Benim örneklerimdeki kaynak kişiler bir topluluk olarak belli bir yöreden başka bir yöreye göçmüşlerdir. Üstelik bu insanlar birinci kuşak göçmenlerdendir.. İkinci ve üçüncü kuşaklarda durumun ne olduğunu anlamak için onlardan metin derlemek gerekir. Amcamın yüksek okul mezunu dört çocuğundan hiçbiri Niksar'da yaşamıyor. Halamın çocuklarından da Çarşamba'da yaşayan yok. Halamın dört oğlundan sadece biri Çarşamba'dan evli. Halamın dört kızından ikisi Aybastı'dan evli, öbürleri kendi ifadeleriyle yabancıyla evli. İkinci kuşakların ağızlarla ilgili tutumunu belirlemek güç. Ancak elbette Çarşamba'da ve Niksar'da bir ağız çalışmasına kaynak kişi olabilecek ikinci kuşaktan göçmenler bulunabilir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mehmet (2002). *Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, TDK Yayınları, Ankara.
- BLÄSING, Uwe (2004). "Türkiye Türkçesinin Söz Varlığından Bir Örnek: Kafkas Dillerinden Ödünç Bazı Szcükler", *Workshop on Turkish Dialects Orient Institute 19-20 November 2004*, s. 129-139.
- CHAMBERS, Iain (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*, Çev. İsmail Türkmen - Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ÇEBİ, Sıtkı (1967). *İktisadi Yönden Ordu*, Ordu Sanayi ve Ticaret Odası Yayını, Ankara.
- GİDDENS, Anthony (2008). *Sosyoloji*, Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- DEMİR, Necati (2006). *Tokat İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Gazi Kitabevi Yayını, Ankara.

⁵Bunun kadınların dille ilgili tutumlarıyla erkeklerin dille ilgili tutumlarının farklı oluşundan kaynakladığını söyleyerek çalışmaya katkı yapan meslektaşlarım Astrid Menz ile Nurettin Demir'e teşekkür etmem gerekir. Ayrıca iki meslektaşım da Almanya'da kadın ve erkek konuşurlardan derlenen metinleri karşılaştıran çalışmalar yapıldığını da belirttiler.

-
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1999). “Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 4-15.
- GÜRBÜZ, Şefika (2006). “Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları”, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı Yayını, İstanbul 2006, s. 211-214.
- İPEK, Nedim (2006). *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayınevi, Trabzon.
- JOHANSON, Lars (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, çev. Nurettin Demir, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, Leylâ (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yayınları, Ankara.
- TİETZE, Andreas (1999). *Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen und Lehnwörter im Anatolischen Türkisch Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü*, Derleyen: Mehmet Ölmez, Türk Dilleri Araştırmaları, Simurg Yayınevi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (1963-1982), *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, 12 cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ekler

1. Metin

Anlatan: Salim Aydın, 83 yaş.

Derleme Yeri: Samsun

Konusu: Niksar'a Yerleşme

Niksar'a ne zaman gittiniz?

Niksar'a gétmemiz, biñ dohuz yüz; ellü beşde gétduk.

Halam Çarşamba'ya ne zaman gitti?

O da bizden bi iki sene sona Çarşamba'ya geldi de. Yaluñuz o da bizden bi; iki sene soña Gúgúkleriñ orıya çaşTıydı. Ben Şehsuvarlarıñ; orda çalışıyödüm. Geldim ki Anşa çaçmış.

Niksar'da nasıl geçindiniz?

Niksar'da evela sanduh yapıyöduh, sandūnan geçiniyöduh, cevüz; alıyöduh, sanduh satıyöduh. Cevüz sanduu, öylece geçindük. Cevüz Niksar'da ç; oudu, yahut da Aybasdı'dan gótüdüümüz oldu, cevüz tahdası, gürgen tahdası gótüdüük, öylece geçindük.

Niksar'a Aybastı'dan sizden önce gelen var mıydı?

Doyğarlular geldi. Doyğarlular da ellüden sōna geldiler. En önce gelen İbücüdü, İbram. İbüçük geldi ve de benim de yélleşmemi isdedi. Onnar hep bizden sōna geldiler.

Niksarlularla gédip gelme héç olmamuşdu.

Orda éyi, éyi bi şey annadıyım saña. Biz orda bi yér alduh, almaduh yeri ya. Orda bi yér bulduh, orıya bi ev yapduh, iki üç günde evi meydana; etdük, yani hepisi bedāfa çalışdılar. Bütün sanduhcular birer gün hep bedāfa çalışdılar. Çounun da emēni ödiyemedim ya. Öylece biz Niksar'a yélleşmiş olduh. O ev bizi Niksar'a yélleşdüdü. Her kōye vardūmda annem “ne zaman geliyōñ?” dērdi. “Gelecük de ev ısız falan” diyöduh.

Niksar'da konuşulanla sizinki arasında dil açısından fark var mıydı?

Niksar'da çonuşulanınan farh var, şöyle var: Onnar “yarpah, torpah” onnar hep gúcük çonuşullar da Niksar'ın yéllüsü d; eil de o köylüleri. Şeye, bir gün baña birisi diye ki baña deil de başğasına diye “baña bi cuvara ver lan” dēdi. O da “cuvaram yoh” dēdi. “Ben” dedi, “saña” dēdi, “Bundan sona, benden cuvara isderseñ yurmūmu alusuñ lan sen benim” dēdi.

2. Metin

Anlatan: Ayşe Elmas, 74 yaş.

Derleme Yeri: Çarşamba, Karamustafalı Köyü.

Konusu: Çarşamba'ya Yerleşme ve Çocukken Yaşanan Güçlükler

Çarşamba'ya ne zaman geldiniz?

Ğırh iki sene oldu ullahem, ğırh dört sene oldu. Yusuf'unan geldük, Guğõñ Yusuf'unan geldük. Bi daha öyle geldük. Sevic'e hamiliydim. Yer yoh, yurt yoh. Misir ğırmya geldim. Daha da gétmedük. Gevrēñ ğapısında durduh.

Kaç yılıydı?

Onu biliyem aslında da benim ahlımda yoh Varıdı, biliyem. Aynı bir gelduk.

Nasıl geçindiniz?

Sorma he mi? Ey gidi, Gevrēñ ğapısına getdük. Bi dene bi şey bitmez. Çaluşduh, cabaladuh, ey gidi yavrum. Ondan sōna tekerer Şahinõllarının havlusunda durduh. Geldük Şahinõñ avlusuna zaten. Ordan ğeri geldük. Gine bizi ğabul etdi. Allah ırız olsunnar éller. Sōna bize óküz vérdi: Annadacām şindi bah bu Şahinõlları bah. Bi; óküz vérdi bize adam. Talla vérdi bize adam. Óküzü de ğapısından verdi. Bit alla verdi, bi; óküz daha parıynan verdi. Óretduk acemi óküzü. Tahsit tahsit yer vérdi bize: Ondan sōna mecbur ğalduh, içine gétmiye, gétduk içinde çaluşduh, orda pasğalarda, otlarda ğalduh.

Paska ne?

Pasğa ot, ot. Şey şey dışı çaludan.

Kimle komşuluk yaptınız?

Dıvılılırınan, Cıtdılarınan. Cıtdõñ Dıvılıyınan. Sōna bi de bizi ordan ayırdılar. Türk kóyünden geldük. Ğanalsırtı mahallesi. Türk kóyü diyollar ya. Şindi aslında arada bi şey yoh. Ğaramusdafalu'ya bālu gine. Evin ónde ğanal var ya. Ğanalın o yanda olsah Hürriyet kóye bālujuh. Bu yanda oldumuz uçun, şeye bālujuh, Ğaramusdafalu'ya bālujuh.

Ne ektiniz?

Bi misir ekdük ah yavrum, ey gózünü sevdüm Allah. Ne serennere sıye, vallaha, öyle bi misir; oldu, öyle bi misir; oldu, hayatta, adam bize vérdi, o sene bi misirimiz oldu ki ğoreceksiñ. Ne serenner aldı, ne bi şey. Kütür kütür evin ónde, bel verdi seren.

Sen şimdi Çarşambalı mı yoksa Aybastılı gibi mi konuşuyorsun?

Ben gine hālā, Ordulu, Aybasdulu gibi ğonuşuyem. Millet de oña ğülüye. Yoh hālā gine öyle ğonuşuyem gine. Kókden böyüdüm gibi.

Çocuhlarda aynı bizim kóylü gibi ğonuşuyollar: Hālā bizim Mine gétđi Amasyiya da, ne diyōdu, demin bi şey diyōdu ya, hēri. Onnar hēri diyollar biliyõñ mu? Hēri “Şöyle yapduh hēri” diye. Biz de dérük he mi? Hēri dérük de mi? “Şöyloldu hēri” diye. Olu da diye, gendü de diye.

Kaç sene oldu öleli Yusuf enişte?

On altı sene oldu. Dohsan iki senesinde öldü işde. Onu biliyem bah, unutmadım.

Turkish Studies

Nasıl kaçtın kocaya?

Onu da mı soruyon? Ellü senesindeymiş. Yoh yoh. Bir ; ay. Vallaha bir ay. Bi sene barabar durduh yengeminen.

Kaç yaşındaydın kaçarken?

Yaşım gurtarmıyōmuş la. Yoh lan yoh yoh.

Aman sen de. Şindi sen beni gonusdurusuñ. Bi sürü laf söylerim saña. Haydi sölyüyüm şinci. Senin anneanneñ dē mi o ğadun. Şindi dur ele néneñ. Ben bicümcük çocum da. Beni ne ğualıyoñ o yana bu yanna, yetim ğaldı déyin. Dayahlarınan, bah şu ğarıyi ben bile āladım. Bah şindi yemin éderim. Bah bah orıyi söyletdü baña, orıyi sölyüyüm saña. Ben şindi Mıstı emmingilinen duruyem mi? Geldim emme nası geldim. Annadıyım saña. Sārevyanna geldük. Dayım, seniñ dedeñ. Ordan sōna Sārevyanna geldük. Ókúzler ómüzde. Bu Hasan var, ğardaşım, ablam da var. Üç ğişi geliyoh. Üçümüz çocuu. Ben ufa ; im ahlım ; ermiy ki. Orıya varıncı mıhdar da bi şey dēdi. Fot; Ömer’iñ anası. Ğarıya bi şey dedi. Beni Ürüşdile sapudular, Ürüşdile sapudular. Neniñ nesı, ğarımıñ etēnden dutuyem şimdi. Ahşam oluye, ālıyollar ğarılar, ālıyollar bi da. Ben ne oldūnu bilmiyem ki. Aman Allahım nédiyim ne yapıyım. Ben de benim işim acele gibi geliye baña. Çocum emme, hemen gédecām peşlerinden sanıyem. Derken onnar bi dā ğalhdılar, o yana gēt bu yana gēt. En ahır irahmetlik Gursün; atun dēdi ki: Baña “ğızım” dēdi, “sen burada otu.” Çocūm ordan sōna. “Sen burada otu” dēdi. “Ğadun” dēdi, “tuvalete gedecāmiş” Désiydi, onūnan geldim orıya. “Sen burda dur déseler de” eşitmiyem ki. Allaim ya rabbim. Orda, ğalhdım şindi birez sōna. Ğalhdım o yana geziyem. Ğarılar ālıyollarıdı ilkin. Ğalıyollarıdı. Ben bu ğarımıñ yanından héç ayrılmıyem emme Ğarılar niye āladūnu ne biliyim, ahlım ermiy ya. Bi ğalhdı ğarı yol etdi. Ğarıy üsdüme ördtü. Bi de çocuh var, şeyde. “Çocū sev” dedi. “Salla sen” dēdi. O şeyidi heralda Bürhanıdı; Hamdi’nin ğarısıydı Gūnnazıdı, Gūnnaz mı onuñ adı ğı. Hatundu, Hatun. Hatundu heralda. Beşi salla malla dērken. Ğalhdımın, şindi ğarıyı arıyem. Arıyem mariyem yoh ortalarda. Dedi ki “ne ālıyoñ ğızım?” dēdi baña. Baña Gūrsün; atun. “Aha o ğarıyı arıyem” dēdim. O ğarıyı de tanımiyem zāten ya. “Ğızım o ğarı evine gētdi” dedi. “Sen benim ğızım olacahsın bundan sōna” dēdi. Ğalıyem artuh. Şimdi ne arıyım, ne yapıyım nası duruyum burada. Ğardaşlardan ayrulduh. Kim kimse yoh. Bi de zabah, o géce yatdım. O géce Ürüşdilde yatdım artuh. Zabahladı. Beni Gólardı’na gönderdiler. Şey gönderdi, o Gursün; atun. Gólardı’na komüşleriñ öne yolladı. “Sen kómüşleriñ önde dur da” dedi, “biz yémek yiyelim, gelüsen sen de yērsiñ” dēdi baña ğarı. Orıya inerim inmem Bürhan da yoharı geldi. Bürhan da beniminen yaşıť heralda. Bürhan da yoharı geldi yémek yēmiye. Ben de kómüşleriñ yanda duruyem emme neriye gédecāni bile bilmiyem kómüşleriñ. Bahışından ğorhuyōdum zāten. Bi de ana tamdaki palazları, kómüş palazları var ya, bi ğoşmiyan, bi bārtu. Üş dene palaz. Goca goca şeyler. Geldiler Ürüşd; efendi bāriye şindi. Ana avrat artu. “Ğomasana ğız.” Uzun boylu bi adam daha var. Uzun boylu bi adam. Beyaz gönlek varıdı adamıñ ēninde. O da Lōflemiş me; er. Lōflek varıdı, oyumuş. Ondan sōna şindi Allah. Kómüşleri ayıramıyem, dört dene palaz geldi. Zaten yürēm yarıldı. Ondan sōna, Bürhan geldi, dēdi ki “haydi” dēdi “bize gédek, nere édiyön haydi” dedi baña. Dēdim ki “daha o adamıñ yanna géder miyim?” dēdim. Beni d; úecek miydi, neydi..

Ordan sōna, ana adama beni. Laligül nineñ yanına varduh. Şeye mezell; ie ğadar gētdük artuh. Nası; gētdim, orıya ğadar, héç bilmiyem. Buldum onnarıñ evini. Beni bi daşı ğapdı da “āzına bilmem nétdümüñ ğızı, sen de mi; eliyōñ?” Bi ğatdıydı öne. Laligül beni öldürüye. Haydi bahalım, anam olsa, beni aramaz mı? Haydi bahalım girdim, tikenneriñ içine dōru. Tikenneriñ içine, ordan yamaçdan beri geldim Şaryeri’ne. Ğapı kitlü ölüm, ğapı kitlü ölüm. Bi çıpa dahmışlar. Devine devine, ordan bi merdiven gibi şöyle, yētişemiyem zaten. Dolap gibi basmiye bi yer varıdı. Ordan çıhdım. Çıpıyı zorunan çekdim. Ğırğız mırğız, Tahmazlarıñ çocuhları “Anşa gelmiş” diyin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

birikdiler. Ğapıyı aştım: Gétđim, Tahmazlardan bi ataş aldım emme. Evde bi direm bi şey yoh. Zabānan yémek yémedim. Unutmuyem he mi? Ondan sōna, ben şinci evde dene dökülmüş. Ne yatah ğalmış ne yorgan ğalmış. Yiyecek bi şey yoh evde. Dene topluyem de çıtlah yapacām. Artuh onnarı yiyecām. Acım da zabahdan beri acım. Çocuk. Ğapıdan Münüse, o Topal Münüse gésdi ğapıdan, Allah mekānımı cennet éssin. “Anşa” dedi. “Ne yapıyoñ Anşa?” dedi. “Ataş yahınci sevindim” dedi. “B; uunuz, ataşınız, bacañız buluyōdu, onun uçun geldim felan” Beni dutdu ğolumdan haydi bahıyım”. Çıpıyı gine dahdı ğapıya. Getdük onnara baña yémek vėrdi. Ğarnımı doyurdu, şimdi ben annatdım böyl oldu déyin. “Laligül beni ğuvaladı”, dedim artuh. Dédim médim o ğarıya emme. O da ğızımış bah.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011